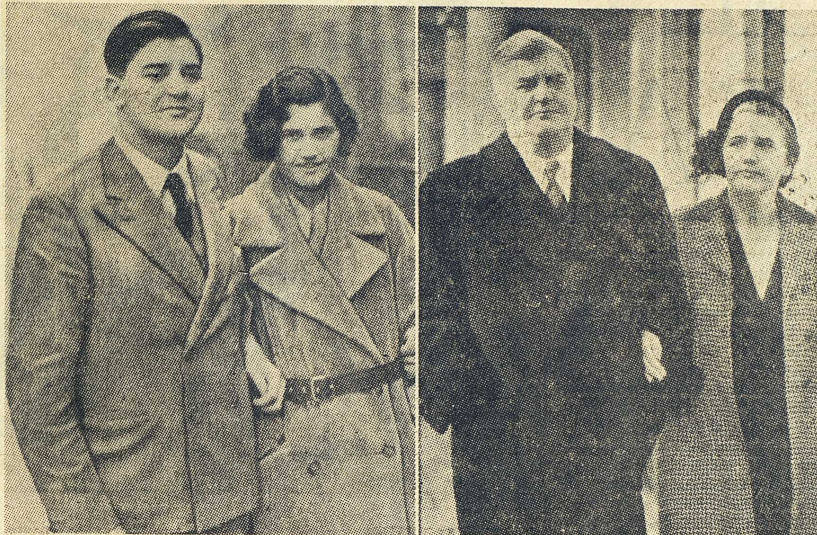

Ständig opponert — Bevan

Aneurin Bevan och Jennie Lee på bröllopsdagen 1934 (till vänster) och på väg till ett möte med labours-parlamentsgrupp 1952.

ANEURIN BEVAN, av sina vänner kallad Nye lika självfallet som Eisenhower kallas Ike, är sedan några år den mest diskuterade gestalten i engelsk politik. För högern är han en idealisk agitatorisk skottavla; han är mannen som kallat högern ohyra och beskrivit den engelska pressen som den mest prostituerade i världen, klasskampens propagandist, halvbojsjevisken inom det stadgade labour. Inom arbetarpartiets moderata flygel är han kanske än mera hatad; hans opposition hotar partiet med splittring, och hans extremism betraktas som en belastning i kommande valstrider. Anhängarna, bevaniterna, kanske en femtedel av parlamentsgruppens medlemmar, ser i Bevan partiets förnyare, den orädda opponerten mot de försiktiga ledare som enligt Bevans fras "snarare är hovmän än propagandister", premiärministern efter nästa valseger. Alla är ense om att han jämte Churchill är landets störste vältalare, med samma förmåga som högerchefen att göra epigram av det banala och elda genom glansfulla överdrifter. På många håll känner man en personlig sympati med denne kraftkarl, som äter, dricker och röker med glad vitalitet och gärna pratar bort nätterna; det var kanske något mera oroväckande, om också mera respektabelt, över asketen Cripps, som — liksom vår Wigforss — tycktes oätkomlig och främmande i sin brist på mänskliga svagheter. "Intellektuellt, sällskapligt och politiskt var deras liv överrikt", säger vännerna om makarna Bevan under efterkrigsåren. "Bevan gav intrycket att

ha läst allt, att känna alla, och även de som i honom såg ett slags Robespierre tvangs ibland att erkänna hur fängslade denne mångskiftande person kunde vara då han flödade av idéer och roligt prat."

De citerade raderna finns i den nyss utkomna första Bevanbiografien, författad av Vincent Brome (Longmans, Greene and Co, 15 shilling), tidigare känd för en okonventionell levnadsteckning över H. G. Wells. Det är något löst och fladdrande över denna bok, och författaren synes hetsad av en ambition som inte riktigt motsvaras av förmåga, men den är väl värd att läsa för sina saktuppgifter, sina referat av vad Bevan sagt och vad andra sagt om Bevan och sina stundom intelligenta och alltid självständiga kommentarer. Vilken är Bevans äskådning? Hur har han nått sin ställning? På några huvudpunkter får man svar på de frågorna i Bromes bok och Bevans egen

för ett år sedan utgivna programskrift *In place of fear* (William Heinemann Ltd, 10/6 shilling).

Bevan, nu 56 år gammal, föddes i den lilla gruvstaden Tredegar i Wales. Han jämföres därför, men också på andra och bättre grunder, ofta med Lloyd George, och man talar om hans keltiska ursprung; om någon person från Skottland, Irland eller Wales är särskilt livlig, är det som bekant brukligt att hänvisa till det keltiska temperamentet (är de torra och tråkiga, skyller man i stället på den religiösa puritanismen i dessa områden). Bevans far var gruvarbetare, och sonen fick vid tretton års ålder börja som biträde i samma yrke. Perioder av arbetslöshet, som för familjen Bevan dock inte tycks ha betytt verklig nöd, bidrog att skärpa hans sociala medkänsla och hans radikalism. Bevan blev emellertid tidigt något av en yrkespolitiker. Han gjorde sig känd för sina stickande repliker, sin debattlysnad och sin i det hela obändiga talförhet. En tendens till stamning, vars övervinnande gjorde talandet till en njutning, anses ha bidragit att forma hans vältalighet. Intill tjugufem års ålder "måste jag nästan slå mig själv för att kunna tala offentligt", skriver Bevan, "mitt intryck är", skriver en kamrat från den tiden, "att hemligheten med hans dragningskraft som talare var hans egen tydliga glädje över att tala". Redan vid tjugufem års ålder blev Bevan ordförande i en fackförening, sedan studerade han ett par år på stipendium vid arbetarhögskolan i London (något i stil med Brunnsvik) och blev där efter alltmåra anlitad som kommunal och facklig förtroendeman. Under dessa år var syndikalismen och dess släkting gillesocialismen viktiga inslag i engelsk arbetarrörelse, och till en tid tycks Bevan ha tänkt sig socialismens seger snarare som följden av en "direkt aktion" än av parlamentariska reformer; inom kort började han emellertid betrakta parlamentet som "revolutionens instrument", och han har sedermera utan tvivel varit övertygad och lidelsefull demokrat.

Vid 1929 års val, då arbetarpartiet hade framgång och bildade regering utan att äga majoritet, blev Bevan medlem av underhuset för hemvalkretsen och har alltsedan dess bevarat sitt mandat. Redan från början gjorde han sig känd genom sina hänsynslösa attacker på motpartiet och sin kritik av det egna partiets ledare; hans jungfrutal, med dess hänfulla ord om Lloyd George och Churchill, var så brutalt att de komplimanger som brukar ges även dåliga jungfrutalare helt uteblev. Det är typiskt för Bevan att han genast lade sig till med inte bara den indignationsfyllda retorik som var bruklig inom arbetarpartiet, utan också den överlägsna, nästan snobbiga arrogans som tidigare varit ett privilegium för unga högermän och aristokrater som F. E. Smith och bröderna Cecil. Liksom andra labourmän av denna generation tog han starkt intryck av MacDonalds "förräderi" 1931 och blev fast besluten att nästa arbetarregering skulle ha hela makten och utan kompromisser utnyttja den. Kritiken av partiledningen — även sedan MacDonald lämnat partiet — förde honom över till den radikala fraktion som bildade "Socialist league" och ledde till att han jämte Cripps och andra under en tid utslöts ur partiet. Noninterventionspolitiken under spanska inbördeskriget hade i Bevan en passionerad motståndare, och 1936 års kongress,

då denna politik godkändes av labour, står för honom som ett motstycke till MacDonalds kapitulation fem år tidigare. Vid denna tid grundlades hans misstro mot fackföreningsledarna som försiktighetens och moderationsens talesmän.

Om hans privatliv under detta skede är två ting att anteckna. Då det gällde att roa sig var den unge radikalen inte partibetonad; hans deltagande i lord Beaverbrooks fester och weekender framkallade irriterade kommentarer, även om ingen misstänkte en sådan hertiginnornas korruption som snärjt den mjuke Mac Donald. Viktigare är att Bevan år 1934 gifte sig med Jennie Lee, dotter till en gruvarbetare, men med akademisk examen, liksom Bevan radikal socialist och lysande talare (parlamentsledamot 1929—1931 och efter 1945). I parlamentet, i tidningen Tribune och i den muntliga agitationen bildar de båda ett par som i slagkraft, hänsynslöshet och ärelystnad söker sin like, men som inte tycks ha nött ut draget av naturligt och privat mänsklighet.

*

Under världskriget förblev Bevan kritiker, hans ursinniga utfall mot Churchill är kanske hans mest självständiga, enligt många hans mest klandervärda aktion. Churchills premiärministerskap är, förklarade Bevan år 1942, "en stor nationell olycka. Han kan inte längre elda det engelska folkets själ, ty han representerar en politik som detta folk misstror djupt." Ett av Churchills tal vid

samma tid betecknades som "gröttigt, ordrikt, tråkigt och probaiskt". I Bevans tidning Tribune hänades krigsledaren: "Karlens huvud är fullt av samma nonsens om Napoleon och hans traditioner som om Marlborough... De gälla trumpetstötarna stiger honom åt huvudet! Han hör trumvirvlet — och blir drucken! Han ser de stolta fladdrande fanorna — och han vill gråta! Ja, det gör han ofta." Det låg ingen opposition mot kriget i dessa angrepp; vad Churchill anklagades för var att koncentrera makten hos regeringen, att vara okänslig för de sociala kraven och att göra inkompetenta ingripanden i krigföringen. Bevan fick endast några få med sig i denna hållning, hans politiska position sades vara definitivt förstörd, han hotades med uteslutning ur partiet. Men småningom, då kriget närmade sig slutet och det gällde att ånyo ta upp kampen mot högern, blev Bevans uppträdande en tillgång för honom. 1944 invaldes han i partistyrelsen, vid 1945 års val framträdde han som en av labours banerförare, och efter segern blev han minister för hälsovård och bostadsfrågor och medlem av kabinettet.

Som minister var Bevan lika omstridd. Hans stora reform, "socialiseringen av hälsovården", hälsades av anhängarna som en av labours största insatser, medan motståndarna talade om slöseri, ingrepp i den personliga friheten och organiserad förstörelse av traditioner och institutioner. Ganska allmänt torde man dock nu erkänna att reformen i det stora hela måste bli bestående. Bevans entusiasm i arbetet, hans förmåga att efter många års yrkesmässig agitation koncentrera sig på det konkreta och praktiska lär knappast någon bestrida. Han experimenterade personligen med anordningar och apparater och ingrep i alla detaljer; till det han berömmar sig av, med all rätt, är att han anskaffade och distribuerade 152.000 hörapparater för ett pris som var tiondelen av det tidigare marknadspriset. Det väldiga förvaltningsarbetet hindrade honom emellertid inte att diskutera och propagera; ministerpositionen gjorde honom inte korrekt och anpasslig. Han var lika vårdslöst fräck som Churchill, lika överdriven och våldsam i sina angrepp. Han talade om sitt "djupa, brinnande hat mot torypartiet... Vad mig beträffar står de lägre än ohyra"; Churchill svarade med att kalla honom "sjukdomsminister" och uttrycka förhoppningen att den nya hälsovårdsorganisationen skulle kunna räkna "en person som så uppenbart är i behov av psykisk vård som en av sina första patienter". Inte ens tråkigheten i vår riksdag kommer oss att avundas dessa toner.

I januari 1951 övergick Bevan till arbetsdepartementet. Det var

då redan känt att han stod i motsättning till majoriteten inom kabinettet; många ansåg att han blivit förbittrad över att den moderate Gaitskell blivit finansminister och därmed Attlees närmaste man. Några månader senare, i april, kom brytningen. Budgeten förutsåg några mindre jämkningar i hälsovårdsreformen; sålunda skulle löständer och glasögon inte längre betalas av staten. Bevan opponerade mot detta som "en början till förstörelse av de sociala reformer som varit labours stolt-het". Han avgick under hänvisning härtill och till de stora försvarsanslagen. Några månader senare föll labourregeringen. Sedan dess har Bevan lett oppositionen inom oppositionen, men också varit en av regeringens skarpaste kritiker. Han väntar, tror man, på en uppreppning av vad som hände under kriget; genom sin extremism skall han kvalificera sig som framtidens ledare. Han är fjorton år yngre än Attlee. Skall tiden räcka för Bevan?

Och vad vill Bevan? Den frågan, en av de stora tvistefrågorna i dagens engelska politik, skall jag återkomma till.

HERBERT TINGSTEN